

יגדיל תורה

קובץ חידושי תורה בהלכה ואגדה

יו"ל בעריכת הרב ר' אלחנן הלפרין

171 Golders Green Road, London N.W.11

לונדון	ניסן	תש"ט
--------	------	------

ה ת ו כ נ :

אגרת	הרה"ג ר' עקיבא איגר ז"ל	א
חידושים	הרה"ג ר' משה סופר (חת"ס) ז"ל	ב
בסוגיא דפסחים	הרה"ג מהר"ש ענגיל ז"ל	ג
בסוגיא דשבעות ל"ז	הרה"ג ר' שמואל פיהרר הי"ד	ד
בסוגיא דנדרים ז'	הרב יצחק בעק	ה
הערה בד' רש"י מכות ה'	הרב זאב גוטליב	ו
שו"ת בעניני עגונות (המשך)	הרה"ג רי"י וייס	ז
גליוני הש"ס (ב)	הרה"ג מהרא"א רוזן	ח
אין מפטירין	עפ"י החת"ס סופר ז"ל	ט
כחצות הלילה	הרב ר' ארי' הלברשטם	י
אגרת ד"ה	מהר"צ ר"א עקניינעניטש זצ"ל	יא
לקט אמרים (לפסה)	העורך	יב

כ"ה

א

אגרת רבנו ר' עקיבא איגר ז"ל

יו"ל עם הערות היסטוריות ע"י אחד מצאצאיו
מר אברהם סג"ל שישא

מוקדש לזכרו של חמיו מו"ה שמעון משולם ברי אשר ז"ל
וינגרטן שנשל"ח ח' טבת תש"ט

(הגרע"א ז"ל מישב ומבאר במכתבו זה את דברי התוס' ע"ז ס"ח — ראשית הוא מגיה "מתני' דמעילה" במקום "מתני' דערלה". וסרה בזה תמיהת גליון הש"ס שם. וכן מצאתי בקייטא מקובצת במעילה. ושנית הוא מפרש סוף דברי התוס' "אכל היכא דשייך ביטול כו'" שקשה להבין קישור הדברים. שזוהי דחי' למה שרצו להוכיח כשיטת זרבינו-יקיר. ולבסוף מתמה על פ"י הרע"ב על המשניות שלפירוש קשה סוגיא דמעילה. — העורך.)

ידידי מהו' הרבני המופלג מו"ה משה לובראנץ ג"ה (א)

ימחול לשום עיונו בדברי תוס' בע"ז ס"ה ע"ב ד"ה ר"ש, ויראה שצדקו דברי. תוכן דבריהם דהסוגיות לכי אורה סותרות זו את זו. דאלו בע"ז משמע דאין מצטרפין דקאמר ר' שמעון היינו דלא מצטרפין לאיסור. ואילו במעילה משנינן דאין צריכין לצירוף. ותירצו דמתני' דמעילה מייירי בבעין (ב) (ולשון תוס' שם. היינו מתניא דהתם דמס' ערלה. לענ"ד ט"ס וצ"ל מעילה) ובע"ז קאי על מתני' דערלה דמייירי מצירוף לאסור הקדירה דיש שיעור ביטול לגבי ערלה לחוד ולגבי כלאים לחוד. ובוזה מה דאמר ר"ש אין מצטרפין לא שאין צריך לצירוף. והא בתערוכות ל"ש מדין כל שהיא למלקות. והיינו דרבינו יקיר הוכיח מזה דבתערוכות לא ס"ל לר"ש כ"ש למלקות. והן הן דברי התוס' מעילה ד"ה ע"א. ותוס'

דחה רבא שני דיש שיעור ביטול ופשיטא דגם לר"ש יש דין ביטול. עכ"פ מוכח דמתני' דמעילה (ג) מיירי בבבלי, ודברי הרע"ב במעילה תמוהים דאם בתערוכות ויש שיעור ביטול אי"כ (ז מא') פריך עלה הסוגיא דשם. וזה אינו תלוי בשיטת רבינו יקיר, דהא גם לתוס' כיון שיש שיעור ביטול ל"ש כ"ש למלקות, דהא האיסור נתבטל.

ידידו דש"ה מחו' (ד) הק' עקיבא.

הערות המו"ל:

(א) ר' משה לובראנץ ז"ל הוא ר' משה לאנדסבערג, דיין מובהק בבית דינו של רבינו, ותמונתו נמצאת יחד עם רבינו ז"ל בסי' אגרות סופרים. הוא היה תלמידו של ר' נח לובראנץ ז"ל ואח"כ נתעלה בשיבת רבינו, עד שנעשה לתלמיד מובהק וחביב מאוד. הוא היה עשיר גדול והקדיש כל עתותיו לתורה עבודה וגמילות, היה ג"כ מוהל מובהק. אף אביו ר' שלמה לובראנץ היה ת"ח גדול ומצוין מאד שחבר כמה ספרים בהלכה ואגדה בכת"י. הוא היה סוחר גדול ונסע הרבה על כל פני הארץ. ועכ"ז הקדיש רוב ימיו ושנותיו לתורה ועבודה, וזכה שכמעט כל בניו היו רבנים גדולים. והוא היה בנו של ר' יוסף דרשן בפוזנא, רב"ד דשם. ר' יוסף הצדיק הזה השיא עצה טובה לעדת פוזנא לשום משרת הרבנות על שכם רבינו רעק"א, הוא היה נצר מגזע ר' יוסף דרשן ז"ע בפוזנא, בעמ"ס ספר הקדוש "יסוד יוסף", תולדות משפחה רמה זו כתובות בספר "תואר פני שלמה", (קראטשין תר"ל) מר' שלמה הנ"ל, שסודר אחרי מותו ע"י בנו ר' משה הנ"ל. (ועי' אגרות סופרים ע' 26).

(ב) ראה על הגליון שם.

(ג) מעילה ח"י ע"א, וע' שם פ"ד נו"ו ברע"ב ותו"ט ותפא"י שם.

(ד) ר' אלי' אחיו של ר' משה הנ"ל, היה חתנו ושל ר' אברהם איגר זצ"ל בנו בכורו של רבינו.

ב

הודושי הת"ס על פרק ערבי פסחים

נעתק מכת"י ישן שנמצא בטפרייה של הסו"ל, שנתנו ע"י אחד מתלמידיו של הגי' חת"ס זצ"ל.

(א) במשנה, ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל וכו', פרש"י והרשב"ם כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הדור מצוה. ובר"ן כתב דחיישינן שמא יאכל המצה באכילה גסה ולא יצא ידי חובת מצוה. דלא נקראת אכילה. עיי"ש. (ובאמת לשון הגמ' להלן דק"ז: הוא משום אכילה גסה, וע' ברשב"ם שם) וי"ל דשני הטעמים צוד-

קים, דלכאורה צריך להבין מ"ש בגמרא לר' יוסי דס"ל בערבי שבתות וי"ט אוכל והולך עד שתחשך. אבל בערב פסח מודה משום חיובא דמצוה ולפרש"י והרשב"ם דה- טעם משום הידור מצוה. שייך נמי זה הטעם דהדור מצוה בערב שבת כדי שיאכל סעודת שבת לתיאבון. וזה דוחק לחלק. שבערב פסח יש שתי מעלות, האחד מצד שמחת יו"ט והשני מצד אכילת מצה. וע"כ צריך לומר כמ"ש הר"ן דבשלמא גבי שבת אף אם יאכל אכילה גסה, מ"מ יש לו תשלומין למחר כמ"ש להלן. אבל בערב פסח עיקר אכילת מצה בלילה ראשון, ואינו יכול להשלים עור.

ולפ"ז א"ש דרש"י והרשב"ם פירשו לפי ההוה אמינא דמתני' כדרכי יהודה, שגם בשאר ערבי שבתות ויו"ט אסור לאכול מן המנחה ולמעלה. א"ש הטעם משום הידור. אבל למסקנא דמתני' כר' יוסי דמתיר בשאר ע"ש ועיי"ט ורק בערב פסח אסור ע"כ הוצרך לטעם דחיישינן לבטול מצוה משום אכילה גסה. וזהו החילוק בין ערב פסח לשאר עיי"ט.

(ב) ולא יפחתו לו מארבע כוסות, פרש"י ורשב"ם כנגד ד' לשונות של גאולה, והקשה במרדכי מדוע תקנו ד' כוסות ולא ד' לחמים. עיי"ש מה שתירץ — ולכאורה לא קשה כלל, דכנגד ארבע לשונות של גאולה ראו חז"ל לתקן ארבעה מיני שבתים, וממילא אנו צריכים לכוסות. כדאיתא בגמ' ברכות דף י"ב, שאין אומרים שירה אלא על היין, ובאמת היה לו לשנות ולא יפחתו לו מארבע שבי- חים. אבל משום דקאי אלמעלה אפילו עני שבישראל, לכן וכו' ולענין שבת אין רבותא בעני יותר מבעשיר, לכן שנה ארבע כוסות.

(ג) ונוט' ויה ערבי פסחים, אי גרסינן ערבי ניאח, ואי גרסינן ערב הכי קאמר ערב ששוחטין בו פסחים. א"נ ערב פסח ראשון ושני, נראה שבאלו שני תרוצים תלוי האבצ"א. להלן דק"ז, סמוך למנחה גדולה תנן, ומשום פסח דילמא אתי לבייפשע ואתי לאימונעי מלמי עבד פסחא, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשוב מצה דילמא אתי למיכלה אכילה גסה, אם נאמר כתי' הא' שבתוס' דלכך אמר לשון פסחים, דקאי על ערב ששוחטין בו פסחים, אי"כ האי סמוך למנחה דמתני' סמוך למנחה גדולה קאמר משום דאז יש טרדה רבה ולא יהי' פנאי לכהנים, שכל ישראל שוחטין בפסח ראשון, אבל אם אמרינן כתי' שני שבתוס' דערב פסח ראשון ושני קאמר, אי"כ ודאי סמוך למנחה קטנה קאמר ומשום מצה. דמשום טרדה לא שייך שרוב הקהל שוחטין בפסח ראשון, ואם נשארים מועטים, בהם לא שייך טירדא כ"כ.

נמצא לפי האמת דפסקינן דסמוך למנחה קטנה תנן, אי"כ ע"כ צ"ל כתי' השני של התוס'.

וכיון שזכינו לזה יש ליישב התמיה על המג"א סי'

בסוגיא דפסחים ב"ז

מחידושי הגאון רבינו מהר"ש ענגיל מראדאמישלא זצ"ל
מכת"י שביד נכדו העורך

בבל יראה הוא משום דעל ידי זכות השאלה שיש לו.
שם בעלים יש לו על החמץ, ובאמת מוקמינן בחזקת
שלא ישאל ושוב ישאר לחלקו של כהן ואמרינן מיני
דיוצא בזה ידי הפרשת חלה ה"ה דיש בו איסור בל
יראה.

והגאון מהרש"ם מברעזאן ז"ל (נדפס בהגהות מהרש"ם
ע"ס מועד, ע"י הה"ג ר' משה ישראל פלדמן מדרג'
מירשט ז"ל) כתב דעכ"פ יעבור בעשה דתשבינו לשיטת
הצ"ח ובאמת לשי' ה"פני יהושע" וה"שאגת אריה"
במקום שהחמץ אינו שלו ממש, רק דעובר משום זכות
אחריות שקיבל על עצמו, אינו עובר בעשה דתשבינו.
ואם כן כאן זכות הואיל דאי בעי למתשיל לא עדיף
מזכות גורם לממון ואינו עובר בעשה דתשבינו, ואף אם
נאמר דעשה דתשבינו הוא לחזק הלאו דבל יראה כמו
שכתבו הפוסקים סברא זו לחייב נשים בעשה דתשבינו
אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אך כל זה לשיטתנו
דשעורם שוה, אבל לבית שמאי דבל יראה אינו עובר
רק כככותבת ועשה דתשבינו עובר בכזית, ע"כ דאינו
לחזק הלאו דבל יראה, א"כ שוב יש לומר דהיכא דאינו
לגמרי שלו אינו עובר בעשה דתשבינו.

ובעצם קושיה ה"אור חדש" יש לומר דרק פחית
מכזית שאינו חשוב לשום דבר שפיר יש לומר דרק
לענין אכילה שייך אחשבי' ולא לענין בל יראה אבל
הכא שהוא יותר מכזית ויש עליו חשיבות להתחייב משום
אכילת חמץ ולעבור עליו בעשה דתשבינו, וגזי' דנילית
התורה דלאו דבל יראה אינו חייב רק כככותבת לב"ש,
מ"מ כיון דיש עליו חשיבות לכל דבר ודאי שיש בו
עכ"פ איסור בל יראה אף להסוברים דליכא איסור בל
יראה בפחות מכזית. • וזה ברור.

עוד י"ל במה שכתב המהרש"ם דאף דליכא שיעור
לעבור בבל יראה מ"מ יעבור בעשה דתשבינו, יש לומר
דבאמת בן בתירא סובר תטיל בצונן ולא יתחמץ, ורק

במשנה, כיצד מפרישין חלה בטומאה? ר' אליעזר
אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה שאם יקרא לה שם
מקודם, לא יוכל לשורפה ביום טוב, ויעבור בבל יראה.
והקשה בס' אור חדש הא ר' אליעזר הוא מתלמידי
בית שמאי דסבירי' דבל יראה דחמץ בככותבת, וע' יומא
דע"ט: דככותבת הוי כביצה ואולי יותר מכביצה, ושעור
חלה הוא אחד ממ"ח, נמצא שלעיסה בת מ"ג ביצים
החייבת בהפרשת חלה, תהיה החלה שלה פחותה מכי
ביצה, ולא יהי' רק חצי שעור ולשיטות רוב הפוסקים
אינו עובר בבל יראה מה"ת בחצי שעור, עכ"ת.

ולפע"ד י"ל דעיקר הטעם דאינו עובר על חצי שעור
מן התורה, משום דברא' לא שייך סברת אחשבי' כמו"ש
בשו"ת חכם צבי, אבל באם החצי שעור חמץ הוא חלה
שנתרמה, א"כ אמרינן מיגו דחשי' חמץ הוא חלה
בזה ידי הפרשת חלה ושיהיה חשיב חלקו של כהן, ה"ה
דיש עליו שם חשיבות לענין בל יראה, וכמו שכתב
ה"אור חדש" דנהי דשיטת "המשנה המלך" דיוצאין ידי
חובת מצוה בשלא כדרך אכילתן מ"מ אם יאכל מצה של
חדש בשלא כדרך אכילתה נאמר מיגו דחשיב אכילה
לענין המצוה ה"ה דחשיב אכילה לענין האיסור, וסברא
זו שייך גם לענין בל יראה דאם חשיב לענין לצאת בו
ידי הפרשת חלה ה"ה דחשיב לענין שיעבור עליו בבל
יראה.

ולכאורה מצד אחר היה מקום לומר שלא יעבור בבל
יראה, דהא בקראו שם חלה אינו שלו, ורק דעובר משום
הואיל דאי בעי מיתשל עליו ויהיה שלו כמבואר בנמרא,
וא"כ יש לומר כיון דאחר שישאל עליו לא יעבור בבל
יראה דאז יהיה חולין ואינו עובר רק כככותבת, שוב
גם קודם שנשאל לא יעבור בבל יראה.

אמנם יש לומר דהנה בירושלמי הקשה אהא דאסור
לקרות לה שם עד שתאפה, הא יוכל לבטלה ויהיה הפקר
ולא יעבור בבל יראה, ותירץ שאחר ההפרשה אינו שלו
ואין ברשותו להפקיר, ולכאורה תקשה דעל כל פנים
לא יעבור בב"י דלא שייך הסברא הואיל דאי בעי
למיתשל, דאם ישאל על הפרשתו שוב חל ההפקר למפ'
רע, וע"כ צריך לומר דמה דאמרינן הואיל דאי בעי
למיתשל, אין הכוונה דאמרינן שמא ישאל על ההפרשה,
רק כיון דעכ"פ יש לו הכח לשאול על כרחך דחשוב עוד
בעלים על החלה, ולא גרע מזכות גורם לממון, ושוב אין
עצה שיפקיר, דמעולם לא נאמר שישאל על ההפרשה
ושוב לא מועיל ההפקר, וכמו כן כאן, באמת מה שעובר

• וכן יצאנו מן הנימוקין ונחיתנו לביטול דבר
אף דמ"ל דכל הנימון דחצי מ"מ מ"מ מ"מ מ"מ מ"מ
ביוה"כ עורה דאסור, שהכוונה על כזית שהוא שעור
משום לכל הנימון דלקות עליה ונהי דבבב"ב ה"ה
ביתובי דעת' והוא כככותבת אבל עכ"פ גם בכזית שהוא
ח"ש ביוה"כ יש עליו איסור תורה וצ"ח חשיבותו בנאף
איסורי תורה, ואגב אזכיר מ"ש הגר"י רח"ן מדווינסק
ז"ל, ונזקקות יש ביוה"כ אף רכזות, וצ"ח חשיבות דכזית
תבת הוא רק לענין כרת, ואם כי דבר חדש הוא אבל
חסור עפ"י קו' הגמחנה לז"י על התוס' שבועות ד"כ
ע"ב דנשבע שלא לאכול ביוה"כ הוי שבועה על שבו'
עה, ותמה הנה"ל, הא מטעם שכתב אסור בכזית והוי
ח"ש לענין יוה"כ, ושבועה חלה על ח"ש, והנה"ל יונת,
יכזית הוי חסור טעם לענין יוה"כ וגם ב"כ וכן והבן
(העורך).

שיש לומר דע"כ שיש חשש מעוט דגם בתוך הצונן יתחמץ. וכבר הבאתי בספרי (ש"ת מהר"ש) ח"א סי' ל"ה דכמו ששיטת ה"שטה מקובצת" דבאיסור כרת החמירו חז"ל לחוש למעוט. ה"ה דבאיסור כל יראה שעובר בכל רגע ורגע חמור כאיסור כרת לחוש למעוט. אך נודע מדברי המגיה במל"מ פ"א מהיו"ט דבאיסור הבא מחמת עשה גם ר"מ אינו חושש למעוט. א"כ הכא דליכא חשש כל יראה ורק חשש איסור עשה בזה היו ר"א מודה לבן כתיירא שיטיל בצונן. וזה ברור.

ד

בסוגיא בשבועות ל"ז

מהרב הגאון ר' שמואל פיקהרער וצ"ל ה"ה אבד"ק קאט. בענין שפ"ט ענין ודברים נכבדים ליד המטרת ע"י ה"ה ר"ש ונצי"ה ונצי"ה נידעו ל"ה ע"ה"ק. ונכבד הרב ונצי"ה ענין נקראת ה"ה תלמיד הגאון ה"ה.

בגמ'. אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור וכו'. ת"ש בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון ונשבע הודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן חומש ואשם, ואם משבאו עדים הודה משלם כפל ואשם. ומשני הכא נמי כדריבנא. והיינו שהיו נשור תיהן קרובות בשעת כפירה ואח"כ נתרחקו עיי"ש וברש"י ד"ה ואשם, אבל חומש לא משלם, וילפינן לה מקרא ושלם אותו בראשו. ממון המשתלם בראש מוסיף עליו חומש. ממון שאין משתלם בראש אינו מוסף חומש. והקשה בס' "מחנה לוי" למה לא פריך הגמ' מגופו דקרא. דמבואר שחייב אשם אף בלא חומש והיינו בדאיכא עדים. ושמעינן דכופר בממון שיש עליו עדים חייב. ועל הפסוק לא ה' יכול לתרץ כדריבנא. כגון שהיו נשותיהן קרובות. דכבר פסק הרמב"ם הל' עדות פ"ג. דקרבות מחמת אישות אינה רק מדרבנן.

ויש לתרץ עפ"י דברי התוס' מכות דף ה' ד"ה בעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא. פ"ה משום דאי הוי טודה מיפטר. ואין נראה דא"כ כל חייבי מיתות ביד יכולים להודות. ונראה לפרש דלכן לאו בר קטלא הוא דטמא לא יבואו עדים, ואם יבואו עדים לא תהי' עדותן קימה. ובתוס' הסמוך ד"ה וכן לענין קנס. אבל ודאי לענין ממון לא דכשמעידין שבאחד בשבת גנב ובאו דנים ואמרו דבע"ש גנב. ובא' בשבת עמנו הייתם. דאי אין משלמין ממון. דבהאי שעתא דמסהדי גברא בר חיובא. אע"ג דלגבי נפשות לא תדמנו לבר חיובא כל כפה דלא נגמר דינו. אבל בממון הוי קרוב לודאי כיבואו עדים ויעידו. אבל בעדות נפשות ובקנס דבעי

דרישה וחקירה. אוי ודאי אמרינן דקודם שנגמר לא הוי בר חיובא. עכ"ל התוס'.

ולפ"ז יבואר דהיינו טעמא דרבה דס"ל דכופר בממון שיש עליו עדים פטור היא מכא סברא הנ"ל דודאי יבואו עדים ויעידו כיון דלא צריך דרישה וחקירה. וא"כ הוי רק כפירת ממון בעלמא ולכן פטור.

והנה אמרינן בסנהדרין דף ל"ב. א"ר חנינא דבר תורה אחד דינו ממונות וא' דינו נפשות. בעי דרישה וחקירה. ומ"ט אמרו בדיני ממונות. וכו' שלא תנעול דלת וכו'. ולפ"ז מיושבת קו' ה"מחנה לוי" דעל הפסוק לא קשה כלל. כיון דמדאורייתא גם בדיני ממונות בעי דרישה וחקירה. ורבה לא ס"ל הכופר בממון שיש עליו עדים פטור רק אחר דאמרינן דבדיני ממונות לא בעי דו"ח. ע"כ ודפח"ח.

(גם קושיא השני' בס' מחנה לוי שם שהקשה דלמה הוצרך הקרא לכתוב בשבועת גזל הגר (כפ' נשא) והתודו את חטאתם אשר עשו. ללמד דאין חומש ואשם באין עד שמודה בעצמו כמו שפרש"י בשבועות דמ"ט ע"א. הא בלאו זה ידעינן הך מילתא דאין חומש ואשם עד שמודה בעצמו דהא כשיש עדים. בלא זה הוא פטור מחומש ואשם משום דהוי כפירת דברים בעלמא ולפי דברי הג' הנ"ל מתורץ היטב. דלפי דין התורה. דגם בד"מ בעי דו"ח שפיר גם רבה מודה דחייב. וכל דינו של רבה הוא רק לאחר שהפקיעו חז"ל הדו"ח בממון. וא"ש. ועי' בשו"ת מהר"י מינץ סי' כשכבר העיר בדרך זוסה להנ"ל. — העורך.)

ה

בסוגיא הנדרים ד"ז

וא"כ יצונו בעק ר"נו בישיבת "שערי תורה" (גולדסטגריין)

אוצרות התורה
אוצרות השות

בגמ'. יש יד לצדקה או אין יד לצדקה. ואמר הדין זוזא לצדקה והדין מהו? ומסיק בתיקו. והביא הר"ן בשם הרשב"א דכתב דאזלינן לחומרא. משום דהוי תיקו דאי סורא. והר"ן הקשה מחולין דקל"ד שספק ממון עניים הוי ונשאר ספק ממון דאזלינן בי' לקולא.

ובספר "מחנה אפרים" הל' צדקה סי' ב' כתב. שמחלו קותם תלוי' בהספק אם אמרינן בצדקה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט. שהרשב"א סובר דאין העניים קונים הממון באמירה לבד. רק הבעלים מתחייבים על ידי האמירה לתת לעניים. א"כ הספק בכאן אם חל עליו הנדר או לאו לזה סובר הרשב"א שהולכין בו להחמיר כמו כל ספק בנדירים. אבל הר"ן סובר דהאמירה עושה קנין להעניים ולא נשאר שום סרך איסור א"כ הספק אם

ובסוף דבריו כתב דמזה שפירשו המפרשים בגמרא הנ"ל דמסלע לצדקה כשאומר זה כזה, נתפס השני בראש שון, נשמע שהסלע בעצמו נקנה לעניים, דאט אינו רק חוב אגברא, איך יכול להתפס בהסלע, כיון שאין על עצם הסלע שום דין שיהא שייך בו התפסה, וע"כ שעל ידי האמירה נקנה הסלע לעניים, אלו תורף דבריו.

אבל צ"ע דאם הסלע כבר נקנה לעניים, הריהו כמו שנמסר, והוא ממונו של העני, ושוב גם כן אין על הסלע שום דין שיהא שייך בו התפסה, כמו בשכבר נמסר ממש לעני, שפשוט הדבר שאין שייך בו התפסה, ואיך שייך התפסה אף קודם שנמסר ממש.

וצריך לאמר בהסבר ההמחנה אפרים, דלעולם אף שנקנה להעניים, מ"מ כיון שיש על הבעלים מצות נתינה שייך בו התפסה, באותו הסלע שיש עליו מצות נתינה על הבעלים, ואם תקשה, א"כ שוב נחמיר בספיקא, על זה אומר לך דמצות הנתינה אינו ענין גורר רק כמו מצות נתינת מתנות כהונה, דמצות הנתינה תלוי בגדרי חוב ממונו, דומה למצות פריעת בעל חוב, ואם מצוי גדרי חוב ממונו פטור, שספק ממונו להקל, נפקע גם כן מצות הנתינה, א"כ צדקה היטב ש"י הר"ן דמיקל בספק יד לצדקה, לפי הסבר המחנה אפרים, שאין כאן ספק גורר רק ספק ממונו עניים, ואעפ"כ שייך בו התפסה טרם כוונתו ממש לעניים משום מצות הנתינה שיש בו, אבל עדיין תלוי בגדרי ממונו, שבספיקו נפקעה המצוה גם כן, והבן.

ותתיישב בזה תמיהת הגרע"א ד"ל בגליוני הש"ס, לשרי הר"ן דהא דלא ילפינן ידות בקדושין מנדרים, הוא משום דנדרים חמורים שחלים בדבור לבד, אבל קדושין צריכים מעשה, א"כ מדוע לא ילפינן ידות בצדקה, דצדקה ג"כ מתחייב בדבור, ולפ"מ אפטר לחלק בין דבור דצדקה שמתעסע קנין דנין עליו לדבור של נדרים, שעושה חיוב, ותמיהת רע"א תתכן רק לשרי הרשב"א לפי הסבר המח"א דדבור דצדקה עושה חיוב גורר, אבל להר"ן לשרי טתו דדבור דצדקה עושה קנין, א"ש, והגרע"א בעצמו עמד רק בצדקה, ולא בידות דפאה, שיש פשוט ה"ל ששונה מדיבור דגורר, שדיבור בפאה פשוט שעושה קנין להעני, א"כ נוכל לאמר גם כן בזה בצדקה לשרי הר"ן, והבן.

ועוד יעלה לפי דברינו, שבדבור המחייב את עצמו בצדקה, בודאי דיועילו ידות, כיון שדומה לנדר, ולשון הגמרא מסייעני, שהגמרא העמידה הבעיא באומר הדין זוזא לצדקה, שזהו לשון התפסת דין על הסלע, ולא במחייב עצמו לצדקה כיון שבכזה פשוט לו לבעל הבעיא לפשוט מנדרים שיכול לחייב עצמו בידות, ודו"ק.

(לפי דבריו ימצא דבספק בפאה נלך להקל כיון

דדבריו עושים קנין, והוא ספק ממונו, ובאמת הר"ן הביא בשם הרשב"א שגם בפאה הולכין להחמיר, וע' בס' "טל תורה" להגר"מ אריק ז"ל דכל האיבעיות הם רק לענין אם כופין אותו לקיים גדרו, דחיוב לתת יש מיד שגמר בלבו להפוסקים דמהני צדקה בלב רק דאין כופין כמו"ש בהגהות אמרי ברוך ליו"ד סי' רנ"ח, א"כ כיון שמ"מ מחויב לתת לעניים, פשוט שאין שייך לומר ספק ממונו לקולא, — העורר).

י

הערה ברין חייבי מיתות ב"ד שהורו

הרב זאב גוטליב

בענין ד' רש"י מכות ה' ד"ה מ"ט (הובאו ב"יגדיל תורה" חוב' ב' סי' ב') ועי' בתוס' שם שתמהו דאם כן כל חייב מיתת ב"ד יכול להודות ולפטור עצמו, ע"ש, ומפני שמצוה לתרץ דברי רש"י ז"ל (ועי' במאירי שם) נ' לפרש דבריו בפשטות דאין כוונת רש"י כאן לומר דע"י ההודאה הוא פוטר את עצמו לחלוטין ששוב לא תועיל העדאת עדים לחייבו, כמו בקנס, רק כוונתו להר"י אות דבזה שהרג את הנפש אינו עוד בר קטלא עד שיהיה בידו כח אף שהעדים המזימים מודים שהרג את הנפש, כחרי בשבתא או אפילו בערב שבת, אעפ"כ העדים זוממין נהרגין, דלאו אגברא קטילא העידו דעוד לא נגמר דינו או, ולזה מוסיף רש"י ז"ל ואילו הוה אתי ונוודה, כלומר ואפילו אם הרוצח בעצמו ה"י מודה לדברי העדים שהרג את הנפש, באופן שברור לנו שהוא הרוצח אעפ"כ לא היה מתחייב עוד עד שיעידו עליו עדים כשרים ויגמרו דינו כב"ד, והלשון הוה מיפסיד, ר"ל שלא היה עוד חייב מיתה בזה ולא שהיה פוטר את עצמו לחלוטין.

י

שו"ת בעניני עגונות

(המשך)

והנהיג רבי ווייס שליט"א (דבר"ד מנחם סטר)

שוב מצאתי בשו"ת מהר"ל דיסקין סי' מ"ב אות ל' שמחזיק במ"ש למעלה דחומרא דמשאל"ס באשת איש, היא מטעם הזקת אשת איש, ומסביר עפ"י מה שלא מצינו שהחמירו הד"ל במשאל"ס לענין אחות אשה (והוא נדון שאלתנו), שלכאורה היה לנו להחמיר בזה יותר מבאשת איש, כיון דאין עגון, ולא שייך בזה סברת אשה דייקא

ומינסבא. כיון שאין כאן אותן י"ג דברים שהחמירו חז"ל באשת איש. ומדוע לא החמירו בחומר איסור כרת ובניה ממזרים?

אבל אם מטעם חזקת איסור החמירו. אתי שפיר. דכיון שלא נוכל לאסור כי אם אותן האהיות שהיו בעולם קודם טביעת אחותם. אבל האהיות שנולדו אח"כ לא נאסרם. כיון שלא היו מעולם בחזקת איסור. אי"כ תהיה נזירת חז"ל כחוכא. שתי אהיות בחצר אחת גדולה ואחת קטנה. אחת אסורה ואחת מותרת. (וע' כה"ג גיטין י"ה ע"א) לכן לא החמירו.

ובבה"ג שם הוסיף לחלק. דחזקת אשת איש שהיא משום צד קנין ג"כ אלימא טפי. מחזקת איסור דאחות אשה שאין בו צד קנין.

ועוד דחמיר להו איסור מיתה מאיסור כרת. ואף שביין לאו לכרת לא ניהא לי' לש"ס (רי"ש פ' האשה בתרא) לחלק. (וע' משנה למלך ר"פ הל' יו"ט) אבל בין לאו למיתה מצינו שחילקו (וע' תוס' קדושין י"ב ועו"ש י"ד ע"א בתוס') וה"ה שיש לחלק בין כרת למיתה (וע' בשפתי מהר"ש עה"ת בדרוש לסיום מס' מגילה. העורר).

או דאשת איש משום דאסירא אכולי עלמא חמירא. (וע' יבמות ד"ה ע"א). או י"ל דכיון דאיתא לאינסובי קימא. ולכל מי שתנשא יהי' איסור אם בעלה חי. לכן החמירו. אבל באחות אשה האיסור הוא בגדר מילתא דלא שכיחא. כיון שאין אהיות לכל אשה שנטבעה. וגם ספק אם יתרצו בעלה ואחותה להנשא זה לזו לכן לא גזרו. עכ"ד בקצור.

עכ"פ חזי מאן גברא רבא קמסהיד. דלא החמירו חומרת משאלים באחות אשה. ויצא לנו מהטעמים שכתב לחלק בין אשת איש לאחות אשה. לענין יבמה שנטבע יבמה במשאלים. שאינו רק איסור לאו. וקל מטעם זה מאחות אשה. ואם באחות אשה לא גזרו. גם ביבמה לשוק לא גזרו.

וע' בשו"ת בית לוי סי' י"א אות ג' שהאריך בדברי הראשונים בזה. וסו"ד שמלשון הרמב"ם והתוס' והרא"ש ישמע שלא גזרו ביבמה לשוק. אך מלשון התוס' יבמות דל"ו ע"ב נראה שנטתפקו בזה. עיי"ש. וע' בשלטי גבורים על המרדכי סוף יבמות.

אבל בשו"ת בית לוי הנ"ל הביא משו"ת מהר"ם מליובלין סי' ק"ל להחמיר אף ביבמה לשוק. וכן מצאתי בתשו' מהר"י מינץ סי' י"ד שמוכיח להחמיר. וע' בשו"ת ברית אברהם סי' צ"ט וסוסי"ק. ובס' זבד טוב אות ל' ובס' ערך ש"י סוסי"ק קנ"ה. ואי"כ אם באיסור לאו החמירו. מכש"כ שיש להחמיר באיסור כרת של אחות אשה.

אבל שארי הטעמים שכתב בשו"ת מהר"ל דיסקין הנ"ל לחלק בין אשת איש לאחות אשה. שייכים ג"כ לחלק בין יבמה לשוק לאחות אשה. שביבמה לשוק י"ל

שיש בה חזקת אשת איש. כמפורש בש"ס ב"ב דקל"ה ועי' ברשב"ם שם ומה שהעיר הב"ח בהגהותיו. וע' תשו' חת"ס א"ע ח"ב סי' פ"ב ובתשו' ברית אברהם רס"י ס"ו. אמנם מצאתי בש"ס ד' ווילנא בהגהות הג"מ שמחה מדעסוי. ע"ד התוס' יבמות דקכ"א ד"ה ולא. שהעיר על המשנה בר"פ האשה בתרא. היתה לה חמות במדינת הים אינה חוששת שמא ילדה חמותה בן וזוקקה ליבם. ולא חששו למועט שמא ילדה זכר וזוקקה ליבם. משום ולא ונז"ו לא חמיר. כאשר איש דחייב מיתה ב"ד. ודוק. וע' בס' הן טוב אות קי"ח. הרי שסובר שהחומרא לחוש למועט הוא רק באשת איש ולא ביבמה לשוק ולא בכרת שהרי כוללת ביחד (לפמ"ש למעלה שטעם החומרא משום חזקה היא. אי"כ לא קשה כלל מהיה לה חמות. כיון שאין כאן חזקת איסור של יבמה לשוק. העורר). ולדינא הבאתי חבל פוסקים שמהמירים ביבמה לשוק במשאלים.

(העורר י"ג)

מחברות התורה
מחברות השו"ת

ה

גליוני הש"ס

להרב וגאון ר' אברהם ארי' רוזן שליט"א (רוטניא)
(ב)

י"ד ע"י חתנו הרב זאב גוטליב

נרצח י' רט"ו ו"ה חמא"ס כתיב. ק"י ב"י חמא"ס שינע"ה יצו"ד—כלומר חמא"ס כתיב ואף דכתיב בחי"ת פתוחה וטי"ת דגושה ומשמעו חמא"ס ורשעים מל' תרבות אנשים חמא"ס (במדבר לב. י"ד). קרי ב"י חמא"ס בחי"ת הטובה וטי"ת פשוטה מל' הטא ועוון. כמו ניה חמא"ס גדולים (קהלת י' ד'). וכדי שנבין כוונתו מוסיף רש"י (שיכחה יצו"ד). ע"ד ואת רזה הטומאה אעביר נו'. ועד"ז צריך לפרש גם דברי רש"י פ' וישב עה"פ ויתנכלו אותה. כמו אותו עמו כלומר אליו. דשם כוונת רש"י ג"כ דכיון דאותו כתיב בלי וא"ו אפשר לקרות אתו בחיר"ק. וכדי שנבין כוונתו מוסיף רש"י מלת עמו. ואח"ז הוא חוזר לפרש דמלת אתו היא כמו אליו. ובגמ' כאן מוסיף: ועוד שפיל לסיפיה דקרא. ורשעים עור אינם. ואי חמא"ס קאי על הכריזי ל"ל לכפול דבריו. (פ"י) אחר שמעתי בזה בילדותי מתי"ה א' ר' זאב ריסס ע"ה. שפיל לסיפיה דקרא כו' כיון דיתכחו חמא"ס ורשעים עוד אינם. בתמימה? האם בזה שיתמו וימזרו יצאו מהחזקת רשעים? והלא גם במוטם הם רשעים. אלא בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה. ורשעים עוד אינם. אז הם בעצמם לא יהיו עוד רשעים רק בעלי תשובה. (א.ו.)

שם י: שלא ראתה זכוב עובד על שלחננו — ע"י ב"ר
 פ' נ"ד. א. עה"פ ברצות ה' דרכי איש גם אויביו יושלים
 אתו כו' זה יצה"ר כו' כגון יתושים ופרעושים וזבובים.
 ועי' לק' ס"א יצה"ר דומה לזבוב והיא דעת רב שם
 ולשיטתו ב' דאזיל כאן דעל שלחן הצדיק לא נראה זכוב
 של היצה"ר והיינו עבודת ה' באכילה ושתי' ע"ד ויחזו
 את האלקים ויאכלו וישתו. ושמואל ס"ל שם שדומה
 לחטא ע"ש בפרש"י. ולשיטתו ב' דפי' כאן שלא ראתה
 קרי והיינו שעבד את הש"י אף בשינה בקדושה. ועי'
 זוה"ק ר"פ בשלח מש"כ שם במאמר זה. ועי' שלה"ק
 בפ' קדושים שפי' לא נראה זכוב בבית המטבחים שזה
 יצה"ר האומר הרוג בקר ושחוט צאן. (ועי' גיטין ה' והזנה
 עליו פילגשו כו' זכוב מצא לה כו' נימא מצא לה כו'
 ועי' סוכה נ"ב יצה"ר דומה לחוט של בוכיא כו' נדמה
 להם כחוט השערה ע"ש. ועי' בס' קרניים ודן ידן מאמר
 י"ג. א.י.)

(ועי' ב"ר פ' ויצא עה"פ והנה ה' נצב עליו גו' והיו
 זבובים שוכנים עליו כו' ועי' גם חולין צ"א: בעי' לסכור
 ניה כו' כאדם שמניף על בנו ועי' בתורת משה לחת"ס
 פ' תשא עה"פ ודבר ה' אל משה פא"פ גו' העורר.)

י. כל המארח ת"ח בתוך ביתו ומהנהו כו' — עי' לק'
 ס"ג: המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו וכו' ועי' כתובות
 ק"א: והמהנה ת"ח מנכסיו כו' ושם ק"ה: כל המביא
 דורון לת"ח כו' ועי' יומא ע"א כל הרוצה לנסך כו' ימלא
 גרונו של ת"ח יין. א.י.)

שם — אחרי גויך, אל תקרי גויך אלא גאיך — ואותי
 השלכת אחרי גויך ר"ת גאווה.

ברש"י ד"ה שגנו ס' רפואות — כדי שיבקשו רחמים
 — עי' לק' ס' שאין דרכן של בנ"א לרפאות ופרש"י
 שם לא ה"י להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים אבל
 לר' ישמעאל (שם וב"פ פ"ה) דרשינן ורפא ירפא. וזניתה
 רשות לרפאות. ועי' ברש"י ב"ק פ"ה דלא אמרינן רחמנא
 מחי ואיהו מסי. ובתוס' שם דאף בחולי הבא בידו ימים
 שרי. ועי' פסחים נו ברש"י ד"ה וגנו. ובפיה"מ לרמב"ם
 שם האריך לסתור פירושו זה ופ"י בב' דרכים אחרים.

יא. ובי"ש ההוא מבעי' קמ"ה שחמשה כאן ל"ל
 למיכפל עי' מהרש"א מה שחמשה כאן ל"ל שחמשה
 ע"פ מה שמקשה לעיל בשלמא ב"ה קמפרשי כו' אלא
 ב"ש כו' כך הכא מקשה בשלמא ב"ש ההוא מבעי ל'י
 כו' אלא לב"ה מני"ל הא ומתקין אמרי מני"ל כו'
 (ולפענ"ד נ"ל"פ דאידי דנפשי מילי הדר אהדר לקושיא
 ותירוצא בקיצור וב"ש ההוא וכו' לשלוחי מצו' כדי
 להמשיך הסוגיא. דומה לזה בפ' וברות ענין הברית לתת
 גו' לתת לזרעו בנחמ"י ט'. ע"ד מש"פ ברש"י ריש ויצא
 ע"ש. וברש"י ריש וואר פ' י"ג וכ"ט. א.י.)

בתוס' סוד"ה תני — אם עשה כבי"ש לב"ה לא עשה
 ולא כלום — עמ"ש בפסקי תוספות כאן דאם לא קיים

המייג' של דבריהם לא קיים כלום. וי"ל"פ בזה מאז"ל
 באדר"נ פכ"א שאם ישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש נמצא
 בטל מן התורה (ועי' באהל יעקב פ' תבא) דהלא זמנה
 של ק"ש הוא רק מדבריהם. ולפי הנ"ל נחא דאף דפרטי
 המצו' הם מדרבנן הואיל ועיקר המצו' היא מה"ת אם
 אינה מקיימה עם כל פרטי' לא ע"ה ולא כלום. ועי'
 רש"י לעיל ה' ד"ה הקורא.

י"ז א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין כו' — עי'
 יבמות ס"ג דרב ור"ה היו להם נשים שהיו מצערות
 אותם ורב לימד עליהם חובה. וע"כ שאל כאן את ר"ה
 נשים שלנו במאי זכיין. ור"ה לימד זכות עליהן גם שם
 והשיב: דיינו שמגדלות בנינו. כלומר לתורה. וזה
 באקרוי בנייהו כו' ומצילות אותנו מן החטא. וזה ונטרן
 לגבריהו המאחרים לבא מביהמ"ד. כדי להזדווג להם.
 אבל רש"י ז"ל פי' ונטרן כו' דנותנות להן רשות ללכת
 ללמוד בעיר אחרת וכן פירש"י בסוטה כ"א.

(ואפשר דרש"י ז"ל דייק מכפל הלשון ובאתנוי גב'
 רייהו בי רבנן היינו בבהמ"ד שבעירם ואח"ז מוסיף ונטר'
 רן לגבריהו כו' היינו בביהמ"ד שבעיר אחרת. כמעשה
 דר' עקיבא. ר' חנינא בר חנינאי וכו'. אבל עי' בדקדוקי
 סופרים כאן שהביא גרסת הכת"י: באקרוי בנייהו לבי
 כנישתא וכממטיין בנייהו לבי רב ונטרן כו' וקורב לדעת
 שגרסא זו היתה גם לפני רש"י ודו"ק. א.י.)

י"ח: תוס' ד"ה תרי זימני — אבל בעצרת שאינו אלא
 יום א' לא היו כ"כ מתאספין — עי' לק' ל' ברש"י ד"ה
 בשבתא דריגלא שכ' דהיינו לפני פסח ועצרת וסוכות
 ע"ש ונ' שכוונת התוס' דבעצרת לא היו מתאספין כל
 כך. ועי' מד' תנחומא פ' נח ב' ישיבות כו' ומתקבצין
 ב"פ בשנה באדר ובאלול כו' ע"ש ועי' שקלים פ"ג ה"א
 בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג ובגמ' שם מפרש
 דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו. ע"ש.

• (ע' כסף משנה סופ"א מה"ל ק"ש. ועי' אר"ה ס' נ"ח
 סעיף ו' ובטור' ומג"א ופמ"ג שם. העורן)
 (המשנן יבא)

ב אין מפתירין

מכת"י ישן של א' התלמידים של הגאון החת"ס טופר
 וצ"ל עמ"י וזה משמע נופי רבו הקי'.

בפ' תולדות — וקה לי משם שני גדיי עזים גו'.
 וברש"י שם בשם פרקי דר"א. פסח היה. האחד הקריב
 לפסח. והאחד עשה מטעמים. ופירש הגאון מו"ר נ"י כי
 ידוע שהמבכר והמתבכר צריכים להיות בשמחה של
 מצוה בשעת הברכה. שהמבכר צריך שתשרה עליו רוח

הקודש שיוכל להשפיע שפע קודש וגם המקבל הברכה צריך שיהיה ראוי שתושפע עליו הברכה העליונה. ולכן אמר יצחק אבינו לעשו וטוה שא נא כל־ך... וצוה לי צידה... ואכלה בעבור תברכן נפשי כדי שאתה תקבל שפע ברכה בשמחה של מצות כבוד אב, וברכה יראה שעשו יקבל הברכה העליונה. לכך צוה לי יעקב להביא לאביו שני גדיי עזים. האחד לפסח כר' והדין הוא "אין מפטירין אחר הפסח. וימצא שיצחק לא יוכל לאכול עוד מצידו של עשו. וזוהי הכונה שאמר יצחק אבינו לעשו מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל וכל. דהיינו שלא יוכל לאכול יותר. מצידו. כיון שכבר אכל הפסח ואין מפטירין אחר הפסח. ודוק.

בחסות הלילה

והרב ר' ארי' הלברשטם שליט"א
הרבי מחזקוניד חוב"ק פתח תקוה

בברכות ד' משה לעולם הוי ידע כר' ליל למימר
כחצות? סביר שמא יטעו אצטגנינו ונחשבה חצות למשה
כדאי הוא כר'.

צריך לבאר חששו של מרע"ה כ"כ שמא יטעו עד
שהוצרך לשנות מדיבורו של הקב"ה שאל בחצות. למה
יטעו?

ויל"פ ע"פ מה שכבר חקרו בספרים בכל אותם הענייני
גם התלוים בזמן קבוע יום או לילה. המתחלפין ממקום
למקום לפי מהלך השמש. כגון בקדושת שבת ויו"ט.
ושאלו האין קובעים הזמן למעלה בשמים. והחליטו שב-
שמים הולכין אחר סדר הזמנים כמו שהוא בירושלים
עיה"ק. ורק למטה בארץ הדבר תלוי לפי המצב המקומי
בכל מקום שהוא. ובזה פירשו מאז"ל (זהר קרה קע"ט):
לעולם לא וזה שכינה מישראל אפילו ונשנות של וזוהי
דהיינו אף אם בירושלים הוא עדיין הול או הוא כבר
הול במוצ"ש. והבן.

ומזה חשש משה שאצטגנינו פרעה לא ידעו שמה
שאמר הקב"ה בחצות זה הוא לפי המצב בירושלים. וכפי
יראו שעוד לא הגיע חצות במצרים יאמרו משה בדאי
הוא. וע"כ שינה ואמר כחצות.

יא

אגרת

נכונה י"ג וזהר"צ ר' אברהם צבי לאנגר וצ"ל ונקני
הנתינת שובגליציה (א). שנאמר ונטיק צי ויקרא צי
החזקתו ו"ה יתן. וצ"ל נח ונחורו קצות קר"ה הרב ואב

גוטליב ע"פ כת"ש שהותקן בזמנו מעצם האגרת ע"י
אבי אנו ר' יעקב צבי פעלדברג. שהיה אחד מחסידיו
והאטין-סטרעמין-קניהעניטש המצוינים בתורה
וחסידות

בעזה"ה יום ב' ג' ניסן תרע"ד.

כבוד ידיד'נ הרב המופלג החסיד מו"ה משה נ"י (ב)
ועמו הני תרי גיסי היקרים מו"ה מאנלי (ג) ומו"ה
ליביש (ד). ה' עליהם יחי'.

שני כתובים הבאים אחד לקנעניטש ואחד לכאן קבלתי
לנכון. גם הראני הר' דוד (ה) נ"י המכתב גלוי. ובקר'
דושא רבא הזכרתי כלם שיום לטובה. ודין הנני לי'
לרבינו הקדוש שליט"א. ויהי"ר שתתקיים בהם ברכתו.
ובעזה"ה נהניתי מאוד ממה שזכיתי להסתופף בצל צח
הש"ק הלזה. אשרינו מה טוב חלקנו שזכינו להתחבר
לטהור גברא הדין. אשרי העומדים לפניו ושואבים
בששון מי הדעת והקדושה ממעין טהור. וכמה טפשאי
שאר אינשי דלא קיימי קמי גברא זה חד מן קמיא דקמסר
נפשי' אקדושת השם. חייבין אנו ליתן הודאה על גורלנו
ולצעוק לעתיד לבא כי יאריך השי"ת ימי רבינו ושנותיו
כטוב ובנעימים והי' ימי ימי תמימים ויחזיק כוחו וי'
חונן אותו בעוז ותעצומות לעבודת הקודש. ונוכח אתו
יהי לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

כבוד ידידי הר"מ נ"י דרש ממני להודיעהו מה ראיתי
ומה שמעתי ובקשתו עושה מחצה כי את אשר ראיתי
אין בכוחי להלביש במילים ולתאר עלי גליון. אבל את
אשר שמעתי הנני בזה להודיע על הסדר. אשר תלי"ת
שמעה אזני ותבין לה:

בסעודת ליל שבת קודש פתח רבינו ואמר — (ו):

א. כל מקדש שביעי כראוי לו. וזכרו הרבה מאוד
על פי פעלו. ראשי תיבות **מִשְׁכָּה**. כי בשמירת שבת יש
לעשות תשובה. ולזה צריך עונה שנשתבח בה משה
רבינו. וגם תיבת מאוד מורה על מאמר המשנה מאד
מאד הוי שפל רוח. (ז).

ב. מדת עונה מוכרחת לאדם כי אין בטוה בצדק.
ומי ידע אם לא יטה ח"ו מזה אחר כך. ולכן נאמר לאברה-
ם אבינו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. מהו עתה?
אלא הכונה עתה בזו הרגע ידעתי כי ירא אתה. אבל
אחר כך אין להחליט עליך כן. והגם שהקב"ה יודע
עתידות אבל ידוע שידיעתו יתברך אינה מכרחת והבי-
חירה נשארת ביד האדם לשנות מעשיו ולנטות מני אורח
מישור.

ג. ולכן כתיב ויקרא אל משה באל"ף ועירא. מפני
שהקב"ה קראו בלישון חבה. לשון שמלאכי השרת מש-
תמשין בו אבל משה רבינו ע"ה אם כי הבין שאין הקב"ה
ותרן וכודאי הוא ראוי לכך. אמנם מגודל ענותנותו
חשב כי רק מקרה הוא אשר עתה בשעה זו הוא צדיק
ומי ידוע מה יהיה אחרי כך. ועל כן אל"ף ועירא שיהיה

משמע ויקר בדברך מקרה היה ראוי באותה שעה שיקרא הש"י אליהו.

ד. ישראל נמשלו לכוכבים. כמו כוכב שנראה לעינים קטן, ובאמת יש שהוא גדול מאוד. עולם מלא. כן ישראל נראים קטנים ושפלים ובאמת גדולים מאוד.

ה. וזהו כונת מאמרם ז"ל נתקשה משה על מולד הלבנה והראה לו הש"י באצבע, ואמר לו כזה ראה וקדש (מד"ר בא) היינו שהיה קשה בעיניו שמה שישאל שנמשלו ללבנה כה שפלים בעוה"ז, ורצונו היה שגם בעולם הזה יהיו גדולים כמו שהם באמת השיב לו הקב"ה דוקא כזה ראה וקדש כי רק על ידי שפלות יכולים לקדש א"ע ולהיות גדולים וחשובים באמת.

ו. באופן אחר. שנתקשה משה איך אפשר לישראל המונים ללבנה לצאת מן המיצר. וחקר למצא איוו עצה ותחבולה לזה ולא מצא ונתקשה בדבר. והראה לו הש"י באצבע, כלומר שאין מועיל שום השתדלות ופעולת אדם. כי הכל רק אצבע אלקים והשגחתו ית"ש.

ז. יש במדרש אדם כי יקריב כאדם הראשון שהתחיל לחטוא. מהו שהתחיל? אמנם יש לעשות תשובה לא כמו שחושב שזה זמן רב שחטא, אלא צריך להיות לבו נשבר כמו אילו זה עתה שב מהעבירה. והיינו כאדם שהתחיל עתה לחטוא ועוד רושם החטא חדש בזכרונו. והוא נדכה ונבזה בעיניו מאד על זאת. והיינו שבחיה דדוד המלך ע"ה שאמר וחסאתי נגדי תמיד.

ח. במדרש. יום שהוקם המשכן נכנס משה והיה שומע קול הדר. והיה אומר משה אשמעה מה ידבר האל ה' בדין הוא מדבר או ברחמים הוא מדבר, אמר לו הקב"ה שלום אני מדבר להם שנאמר כי ידבר שלום אל עמו. הכונה עפ"י מאמרם ז"ל שאלו לחכמה וכו' והשיבה חטאים תרדוף רעה. הרי יסורי הגוף. והנבואה השיבה הנפש החוטאת וכו' הרי בטול תורה כי רק בעוד האדם בחיים יכול לעסוק בתורה ועבודה. והתורה השיבה יביא קרבן ויתכפר. הרי היזק ממון דמי הקרבן. אבל הקב"ה אמר יעשה תשובה ויתכפר. ואין צריך לא למיתתו ולא ליסורי הגוף ולא לקרבן. וידוע מה שדרשו חז"ל ויבא יעקב שלם. שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו. וזהו שאמר כשהוקם המשכן אמר משה אשמעה מה ידבר ה' אם צריך יסורים או קרבן, והשיבו הש"י שלום אני מדבר להם שאינם צריכים לכל זה. רק יעשו תשובה ויתכפר להם ויהיו שלמים בגופם שלא יהיו להם יסורים. ושלמים בממונם שלא יוציאו ממון על הבאת קרבן. ושלמים בתורתם שיחיו הרבה ויעסקו בתורה. ומי שיעשה תשובה תראה לא כחושב בנפשו שזה ימים רבים עברו מעת אשר חטא. רק חטאתו נגדו תמיד כמו שזה עתה הולך מהעבירה אזי יהי שלם בגופו ובממונו ובתורתו.

ט. בקדושא רבא. הצירוף של חודש ניסן הוא "שנחתו

השמים ותגל הארץ. עתה שאין טוב לישראל אומרים הגוים איה נא אלוהיהם וסוברים שהעולם הפקר ח"ו. אבל כשיעזור הש"י שיהיה טוב ליראיו ותגל גם הארץ כי גם בארץ הזאת ישמחו יושביה עם ישראל. או יאמרו בגוים ה' מלך והוא מנהיג העולם.

י. במדרש. אדם כי יקריב מכם קרבן לה' ושה' הבן יקיר לי אפרים וגו' כי מדי דברי בו. די דבורי שנתתי בו. הכונה דקשה איך יתכפר אדם בקרבן הלא חטא נגד מלכו של עולם. וק"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ומתוך המדרש ושה' הבן יקיר לי אפרים שישאל הם בניו למקום ואב שמחל על כבודו מחול. כרם הניחא בזמן שביהמ"ק קיים והיה הקרבן מכפר אבל מה לעשות עתה שבעוה"ר שחרב בית תפארתנו. ע"ז משיב המקרא עפ"י המדרש די דבורי שנחתו נו ואנו מדברים בהקרבת וקוראים הפרשה בתורה וזה מכפר ואנו משלמים פרים שפתינו.

יא. וזהו הכונה במוסף היום למחילת חטא ולסליחת עון. ואם תאמר איך מלך העולם מחיל וסולח הלא ק"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול? ובאה התשובה לזה: כי בעמך ישראל בחרת מכל האומות. שכל העמים הם בגדר עבדים. אבל בישראל בחרת לך לבנים, והראי לזה: ושבתות להם הודעת. שכל האומות היו תחת המזל. והם עצבים בש"ק ששולט בו מזל שבתאי. אבל ישראל הם בניו למקום ושמים ואוכלים ושמים בש"ק. וחקי ראשי חדשים להם קבעת. שמסרת קדוש החדש להם ברשותם. אפילו שוגגים וכו' הרי שהם בניו ומקדשים החדשים כרצונם. וע"כ יכול להיות למחילת חטא ולסליחת עון.

יב. ובה מובן מה שקרא ר' אליעזר: החרש היה לבם (ח) היינו שמבואר מה שאמר הכתוב החדש הזה לכם שיהא מסור לכם ברשותכם. ועל זה אמר אפילו החרש היה לבם של הבית דין שהיו שוגגים או מוטעים או מזידים מ"מ נקודש החורש. כי החדש הזה מסור להם.

יג. רבינו סעדיה גאון ז"ל עשה בכל יום תשובה על יום אתמול שלא עבד את ה' כמו שהשיגו היום. וזה שאמרו (ט) במקום שבעלי תשובה. כאלה. עומדים אין צדיקים גמורים כלומר שהם בעיניהם "גמורים" (זי"א זע"נ פארטיג) יכולים לעמוד.

יד. וזהו הכונה אשר נשיא יחטא אשרי הדור שהנשיא יחטא (י) היינו שאינו גכור כהנ"ל. רק הוא רואה בכל יום שחוטא (כ) ואז עושה תשובה בכל עת אז אשריו ואשרי הדור שהוא שריו בו.

טו. שאל אותי על חסידי רוסיא. ובהגיע השיחה לח"י סידי חב"ד העובדים את הש"י בתהבוננות ובמוחזק. אז אמר בקדשו. נתקשה משה בהחודש הזה לכם איך יעבדו כל ישראל את ה' בהתבוננות בגבוי שנים וכל

צבאם הלא אפשר רק ליחידה סגולה מורמים מעם והשיבו הקב"ה בזה שהראה לו באצבע. כלומר שעיקר העבודה הוא במעשים טובים מעשי אצבעותיו של אדם לא עבודת המות.

אחרי כן נתן לי כוס יין לשתות. ובאמירת לחיים הזכרתי בדבר בקשתי שהצעתי לפניו אור יום ועש"ק. והשיב לי הלא אמרתי אתמול שיהיה שלם בגופו בממונו ובתורתו, ואמרתי לו כן הדבר אבל רבינו אמר זאת בתנאי שאעשה תשובה. אז עבר צחוק נעים על שפתי. ואחרי רגעי מחשבות אחרים. אמר: השי"ת יעזורנו לעשות תשובה. אח"כ אמר אם יהיה שלם בגופו ובממונו ממילא יהי שלם בתורתו.

טז. בסעודת היום. בשעה שהמזמר זמר פיוט של מוסף (ל) הטה ראשו כתם פז אלי. ואמר לי ביהוד: כאשר שמענו כן עוד נחזה. יש לפרש בדרך הלצה דכתיב כאשר שש ה' להטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש וגו'. וזה שאמר "כאשר" שמענו אבל בעינינו לא ראינו "כך" עוד עתה נחזה בעוה"ר.

טז"ב. (יום א') בעת קבלת ברכת הפרידה) הצדיקים לבם ברשותם והרשעים להיפך. נפש היינו רצון וזה שבקשה אסתר: נתת לי נפשי בשאלתי. שרצוני ירא נתון בידי.

ח"י. במדרש, מלאכי השרת מכתירין שלש קדושות. מה הקב"ה עושה. נותן אחת בראשו ושתיים בראש ישראל דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים. הכונה כי יש ג' דברים: איסור. והיתר. והכרחיות. אדם יכול לקדש עצמו בפרישות מן האיסור, וגם בפרישות מן ההיתר. הרי שתיים בראש בני ישראל. אבל אין אדם יכול לפרוש מן הכרחיות. אמנם הקב"ה אין לו שום הכרח ורק ברצונו להטיב ברא את העולם. וזהו הקדושה האחת שאינה רק בראשו ית"ש.

אלה הדברים שזכיתי לשמוע מפי רבינו שליט"א. וב"ה לא נשמט ממני מלשמוע שום דבר, וגם לא נשכח ממני דבר אחד. יהי"ר שישאר הרשימא חקוק בלבי. ואזכה לעסוק בתהו"ק בדחוקי. ותקוים בי ובכם ברכת רבינו הקדוש שליט"א. ישראל (מ).

(א) והרה"צ מקניהניטש הי' בנו ומ"מ של הרה"צ ר' יודא צבי מסטרטין. בנו ומ"מ של הרה"צ ר' אורי מרוהאטין. חתנו ומ"מ של הרה"צ ר' אברהם צבי מסטרטין. בנו ומ"מ של הרה"צ ר' יודא צבי מסטרטין תלמידו ומ"מ של השרף מסטרעליסק. ונפטר בתרע"ה (או תרע"ו) בעיר בוראפעסט ושם מניח.

(ב) הי' ידוע בעם ר' משה גלונער ובנעוריו הי' נוסע עוד להרה"צ ר' אברהם צבי מסטרטין ולהרה"צ ר' אברהם יעקב מסאדיגורא. והגיע לזקנה מופלגת בעיר ברוז' ושם מנ"כ.

(ג) ר' מאנאלע ואביו ר' יאסילי היו מגדולי חסידיו

מסטרעטין וקניהניטש בעיר ברודי.
(ד) ר' ליבוש טובעל. ארי שבחבורה של חסידיו מסטרעטין. והי' משגיחו על הכשרות בברודי.

(ה) ר' דוד גבאי המשרת בקודש בקניהניטש.
(ו) מנהגו היה בכל ליל ש"ק לשלב איזה דיבור מ"ד הזמר "כל מקדש" בד"ת שעל השולחן.

(ז) כידוע מא"ד הוא ר"ת משה אברהם דוד, שהיו שלשת ענוי ארץ. משה אמר ואנחנו מה. אברהם — ואנכי עפר ואפר. ודוד — ואנכי תולעת. וגם אפר מר תולעת הם ד"ת אנו"ת. ע"ד ושפת אנו"ת תכון לעד.

(ח) ע"י שבת קט"ז:

(ט) ברכות ל"ד:

(י) הוריות י:

(כ) אפשר שמחננונו לפרנס יחזא מלשון קולע אל השערה ולא יחזיא. היינו נחזא מרגיש בעצמו ושיחא עוה"ר חסד.

(ל) המנהג הי' שם בפי שקלים ופי החזונו לומר הפיוטים של מוסף בתוך סעודת היום.

(מ) כותב האגרת הוא הרב ר' ישראל לנדוי מבר"ב של ה"גודע ביהודה". איש דגול מרובה בתורה וחסידות. כנראה מתוך מכתבו זה.

יב

לפט אמרים (לפסה)

א. תכלית הגאולה.
עיקר יציאת מצרים היתה למען שחרור הרוח. כי חופש הגוף השיגו כבר לפני כן מזמן שהתחילו המכות. כידוע. ועוד שבשביל חופש הגוף מצרת השעבוד לב מלכים ביד ה' לנטות להם חסד. אבל שחרור הרוח לא היה אפשר שישגו כל זמן שהיו במצרים עד שבאו לארץ הקדושה וקיימו התורה והמצוה בשלימות (ועי' רמב"ן פ' תולדות ופ' ואתחנן) ולכן הוציאנו ממצרים למען הביאנו אל הארץ. בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ויצורו. וע"כ: אפילו כלנו הכמנים כו' מצוה עלינו לספר ביציאתנו ממצרים וכל המרכה כו' משוכת. כי ניכר מזה שהעיקר אצלו הם היו הרוח.

ומטעם זה בין כוס ג' לד' לא יפסיק בשתייה. מפני שהד' כוסות הם נגד ד' לשונות של גאולה הכתובות בפי' וארא. וע"כ אין להפסיק בין "וגאלתי אתכם" ל"ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים" שזהו תכלית הגאולה.

(דברי נגידים לז. מנהר"ל מפראג)

ב. שאלת הוזהב.
ההבדל העיקרי שבין שאלת החכם לשאלת הרשע הוא. שבחכם כתיב כי ישאלך בנך לאמר. כלומר כדי לקבל תשובה (כמו בספרי ואתחנן. לאמר ר"ל השיבני תשובה)

אברהם יעקב מסאדיגורא

ו. לא ע"י שליח.

ענין ההוצאה ממצרים היה כעין יציאת העובר ממעי אמו כמו"ש חז"ל עה"פ גוי מקרב גוי. ומפתח של חיה הוא ביד הקב"ה ולא נמסר לשליח (ע' ריש תענית) וע"כ היתה יציאת מצרים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. (ע"פ הנ"ל)

ז. כמה לקו.

ענין רבוי כל מכה לד' וה' מכות אפשר לבאר בפשיטות כי בטבע אדם מכה את חבריו פעם אחת ומהו מס' תעפים כמה נזקים. צער. חמום. מורסא או שחין. וכמה חלאים רעים אפשר שיגרמו מזה. וכן היה בעשר מכות שבמצרים.

(ע"פ הנ"ל)

ח. כן עשה הלל.

קרבן פסח הוא מ"ע חמורה שיש בה כרת ומצד ומרור הן מצוות עשה קלות. וע"כ היה הלל כורך פסח עם מצה ומרור לרמז משאחז"ל: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. (כתב טור)

ט. לאות על ידכה.

דרשו חז"ל יד כהה. האות בא תמיד על דבר העתיד להיות לאחר זמן. וגם כאן הרמז הוא שה' גאלם ממצרים בזמן שהיו בשפל המדריגה ברוחניות ובגשמיות. וזה לנו האות על העתיד כשיראה ה' כי אולת יד אז יוסף ידו לגאלנו וכימי קדם יראנו נפלאות. וזהו לאות על יד-כחה.

י. שביעי של פסח.

"וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם". — המגיד מראשית אחרית קבע את יום השביעי. יום קריעת ים סוף. לחג עוד לפני המאורע. ע"ד אז"ל לאיתנו — לתנא. תנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית כו'. וע' חזקוני עה"פ וחגותם אותו חג לז'.
תאורות השבת

מה שאין כן הרשע. הוא אינו רוצה לשמוע התשובה ר"ל והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה כו' איך-כאן לא שאלה ולא תשובה רק אמירה חצופה. (משך חכמה להגרמ"ש מדווינסק) וע"כ תקנת חז"ל היא שיהיה הבן ושואל והאב משיב. והבן.

ג. בדמ"ד חיי.

מילה ופסח שתי מצות עשה אלו שנתנו לישראל בשעת גאולתן ממצרים הן היסוד לכל תרי"ג מצוות שבתורה. בחינת טור מרע. היינו הסרת הערלה. ועשה טוב. עבודת הפסח. ועי"ז זכו לגאולה.

(מהר"ל מפראג)

מטעם זה שתי מצוות אלו הן חמורות וזדונן בכרת.

ד. אל תפרוש.

כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו (פ' בא). הפירוש דהנה ה' צוה את ישראל על פסח מצרים ומקחו מבעשור כדי שיוזכו במצוות כי ערומים היו מן המצוות. כמ"ש ואת ערום ועריה. וע"כ צוים משכו ידיכם מן הע"ז וקחו לכם מצוות. א"כ לפ"ז ס"ד שמשה ואהרן שהיו צדיקים גמורים פרושים מע"ז ומלאי מצוות. יהיו פטורים מלעשות הפסח. וע"כ השמיענו הכתוב כן עשו. ופרש"י אף משה ואהרן כן עשו. שכללו את עצמם עם הצבור. דומה לזה מצינו בעזרא שאמר אנחנו מעלנו בה' ונקח נשים נכריות.

(תורת משה להחת"ט)

ה. ביד חזקה. ובזרוע נטויה.

יד חזקה הן המכות שבאו בכח גדול וחזק. וזרוע נטויה היינו המשך המכה זמן רב כפי המצוה שצוה חזק מדעהו.

(מהר"ל מפראג)

הערה

בענין המקרה החשמלי (ע' "יגדיל תורה" חוב' ב' ס' ח' סוף ע' 6). מה שכתבתי שם "שעל ידי נענוע הדלת הוא בעצמו עושה הרוח כו'". כל זה הוא לפרש"י שם בשבת דק"כ: לא לפירוש התוס' וע' ברא"ש שם.

J. MILLER (CLOTHIERS) Ltd.

74-80 Middlesex E.I.

SUITS SPORTJACKETS

FREE OF SHATNES

JAY TAILORS

74-80 Middlesex Str. E.I.

SUITS OVERCOATS

MADE TO MEASURE

כשר

PETERKIN (WEAR) Ltd.

74-80 Middlesex Str. E.I.

DRESSES — SPORTSWEAR